

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-277-7-204>

**EFFECTIVENESS OF QUALITY MANAGEMENT
IN THE ORGANIZATION OF ACTIVITIES
OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

**TA'LIM MUASSASALARI FAOLIYATINI TASHKIL ETISHDA
SIFAT MENEJMENTI SAMARADORLIGI**

Saidova X. R.

*Teacher of School Management Department
Kokand State Pedagogical Institute
Kokand, Uzbekistan*

Saidova X. R.

*Qo'qon davlat pedagogika instituti,
Maktab menejmenti kafedrasi
o'qituvchisi*

Bugungi kunda jahonda ta'limni boshqarish va nazorat qilish tuzilmasini takomillashtirish – ta'lim sifati va samaradorlikning muhim omili sifatida baholanmoqda. YuNESKOning «Ta'limdagi hisobdorlik: majburiyatlar bajarilishi» nomli hisobotida keltirilishicha, xalqaro tashkilotlar va jamg'armalar tomonidan ta'limning global nazorat-boshqaruv tizimining xalqaro standartlarini yaratish va baholash mexanizmlarini ishlab chiqish borasida ko'plab fundamental tadqiqotlarni moliyalashtirilayotganligi ham ta'lim sifatini oshirish zaruratini asoslaydi.

Ta'lim sifati muammosi bugungi kunning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib, uning rivojlanishi ta'limni rivojlantirishga yangi yondashuvlarni talab qiladi. Buning natijasida bugungi kundagi maktab o'quvchilarini tayyorlash sifatiga qo'yiladigan talablar ham o'zgarmoqda.

O'zbekistonda ta'lim tizimining eng ustuvor yo'nalishlaridan biri ta'lim sifati masalasi hisoblanadi. Haqiqatdan ham bugungi kunda yetuk kadrlar tayyorlashda sifatli ta'lim berish va shu asnoda maktab bitiruvchilarini Oliy ta'lim tizimiga qamrov darajasini oshirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Ta'lim oldingi davrda ham hozirgi davrda ham insoniyatning asosiy qadryati hisoblanadi. Ta'lim haqida turlicha tushuncha mavjud bo'lib, shunga muvofiq uning ijtimoiy taraqqiyotdagi roli turlicha baholanadi.

“Ta'lim sifati” tushunchasi ko'p qirralidir. Ta'lim sifati haqida so'z yuritishdan avval “sifat” tushunchasiga, alohida to'xtalib o'tsak. Ho'sh sifat o'zi nima?

Sifat tushunchasi obyektning muhim belgilarini ifodalaydigan falsafiy tushuncha hisoblanadi. Sifat obyekt tarkibiy qismlarining o'zaro turg'un

munosabatlarini aks ettiradi, bu munosabatlar bir obyektning ikkinchi obyektidan ajratib turadigan o'ziga xos tomonlarini anglatadi. Shu bilan birga sifat bir turdagi obyektlarga xos umumiylikni ham ifodalaydi.

Sifat fanining yaratilishi va rivojlanishi jarayonida turli olim va tadqiqotchilar sifat nima ekanligi haqida o'z fikrlarini shakllantirib kelganlar. Sifat tushunchasini dastlab Aristotel taxlil qilgan bo'lib, u sifatni narsalarga nisbatan aksidensiyasi¹ deb ta'riflaydi. Ibn Sino esa sifatni narsalarning ajralmas xususiyati, o'z-o'zicha mavjud emas deb hisoblaydi. Yangi davr falsafasida birlamchi va ikkilamchi sifatlar tushunchasi shakllangan. Gegel sifatga borliq bilan aynan bo'lgan muayyanlik deb ta'rif bergan. Uning fikricha, sifat yo'qolishi bilan predmetning o'zi ham yo'qoladi.

Shuningdek, Germaniya Sifat Jamiyati sifat tushunchasiga quyidagi ta'rifni beradi: Sifat bu- mahsulot yoki jarayonlarning maqsadli foydalanishga yaroqlilik darajasini belgilovchi xossalari va xususiyatlari to'plamidir [1; 511].

Hozirgi vaqtda mavjud bo'lgan sifat menejmenti tushunchalari o'tgan asrning ikkinchi yarmida taniqli olimlar V.Deming, D.Juran, A.Feygenbaum, G.Taguti va boshqalar tomonidan ilgari surilgan va tizimlashtirilgan. Sifat menejmenti nazariyasining jadal rivojlanishi 40–50-yillarning oxirlarida sodir bo'ldi.

Sifat predmetning miqdor xususiyatlari bilan chambarchas bog'liqdir. Hozirgi zamon falsafasida sifat narsalarning ichki va tashqi muayyanligi, narsaning bir qator xossa, belgi, xususiyatlari birligini ifodalaydi, deb ta'riflanadi. Shu bilan birga, sifat ta'rifi ham tovarlar va xizmatlarga, ham tovarlar ishlab chiqarish va xizmatlar ko'rsatish jarayonlariga tegishli. Har qanday mahsulot va xizmat ma'lum iste'molchi talablariga javob berishi kerak. Sifat mahsulotning ushbu talablarga muvofiqligini tavsiflaydi.

Umumiy ma'noda "sifat" muayyan maqsadga muvofiqlik, mahsulot yoki xizmatning xarakteristikalari to'plami ob'ektning mehnat natijasida ma'lum belgilangan standartlarga muvofiqligi sifatida talqin etiladi. Bunday holatda ta'lim sifati ta'lim jarayonida "maqsad va natijaning nisbati, maqsadlarga erishish o'lchovi sifatida" talqin etiladi [2; 33].

Ta'lim tizimida sifat tushunchasi ta'lim ishtirokchilari tomonidan turlicha tushuniladi. Masalan, ota-onalar ta'lim sifatini farzandlarining ta'limdagi erishgan muvaffaqiyatlari deb hisoblab, uning rivojlanishini individuallik bilan bog'lashadi. O'qituvchilar uchun sifat deganda sifatli

---

¹ **Aksidensiya** (lot. accidentia – tasodif) – biror narsaning tasodifiy, o'zgaruvchan, muhim bo'lmagan, o'tkinchi xossasi.

o'quv dasturiga ega bo'lish, o'quv materiallari va qo'llanmalar bilan ta'minlash hamda normal ish muhitiga ega bo'lish tushunilsa, talabalar ko'pincha sifatni ta'lim muassasasidagi qulay muhit bilan bog'lashadi. Ish beruvchilar esa ta'lim sifatini yetuk kadrlar bilan ularning bilim ko'nikma qobiliyatlari salohiyatlari bilan o'lchashadi.

Tadqiqotlarga ko'ra, ta'lim sifati deganda ta'lim jarayonining turli ishtirokchilari ta'lim muassasasi tomonidan ko'rsatilayotgan ta'lim xizmatlaridan foydalanuvchilarning qanoatlantirilishi darajasiga nisbatan ishlatiladi. Rus olimi A.Voronin fikricha, jamiyatda ta'lim jarayonining holati va natijasini, shaxsning fuqarolik, hayotiy va kasbiy kompetensiyalarining rivojlanishi hamda shakllanish ehtiyojlari va umidlariga muvofiqligini aniqlovchi kategoriya hisoblanadi. Boshqa bir olim bo'lsa, ta'lim sifatiga tegishli ta'lim dasturining o'quv-dasturiy hujjatlari talablariga mosligi, muvofiqligi sifatida tarifini keltiradi. Fikrimizcha, ta'lim sifati inson, jamiyat va davlat ehtiyojlari va manfaatlarini qondiruvchi xususiyatlar majmuasi hisoblanadi. Shu sababli, ta'lim sifatiga turlicha ta'riflar mavjud bo'lib, ba'zi mualliflar ta'lim sifatiga "ta'lim jarayonining turli ishtirokchilarining ta'lim muassasasi tomonidan ko'rsatiladigan xizmatlardan qoniqishlari" boshqalari esa "ta'limda qo'yilgan maqsad va vazifalarga erishish darajasi" [3; 174] deb ta'rif bergan.

Zamonaviy ta'lim muassasasi uchun "ta'lim sifati" tushunchasi birinchi navbatda uning ta'lim xizmatlari bozoridagi raqobatbardoshligi bilan bog'liq. Shu bilan birga, u shaxsni rivojlantirish uchun ichki ehtiyojlarni qondirishni ta'minlaydigan ta'lim xizmatining istemol xususiyatlari majmuasi sifatida qaraladi.

Shu munosabat bilan maktab darajasida ta'lim sifatini boshqarish zarurati tobora ortib bormoqda va dolzarb bo'lib qolmoqda, chunki bu muammo har qanday maktab, har bir rahbar va o'qituvchi uchun eng dolzarb muammolardan biridir.

Ta'lim sifatini boshqarish – ta'lim sifatini ta'minlash, takomillashtirish, monitoring qilish va baholashga qaratilgan strategik va tezkor harakatlarning birlashgan tizimidir. Ta'lim muassasasining sifatini boshqarish uning raqobatbardoshligining asosiy sharti hisoblanadi.

Ta'limni sifatli boshqarish to'g'risida ko'plab nazariyalar mavjud bo'lib, ularning ko'pi vaqt o'tishi bilan, ta'limdagi islohotlar bilan o'z ahamiyatini yo'qotib bormoqda. Ta'lim sifati bugun barcha rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar uchun muhim ahamiyatga ega va asosiy e'tiborni qaratish zarur bo'lgan sohalar qatorida turadi. Rivojlangan davlatlar tajribasiga ko'ra, ta'limni isloh qilishda, unga yangicha yondashuvlarni olib

kirish bilan birga ta'lim boshqaruvini ham takomillashtirib borish, unga yangicha tamoyillarni olib kirish, sifat va samaradorlik uchun xizmat qiluvchi boshqaruv modelini ishlab chiqish har doim dolzarblik kasb etgan.

Bugungi kunda ta'lim tizimi boshqaruvida sifatni doimiy rivojlantirib borish metodikasi sifatida PDCA (Plan-Do-Check-Act), ya'ni RBNH (Rejalashtirish-Bajarish-Nazorat-Harakat) – “Shuxart-Deming metodi” yoki “Deming sikli” modellari ommalashib bormoqda. Boshqa bir ta'lim sifatini boshqarish modeli TQC, ya'ni “Sifatni yalpi boshqarish” kontseptsiyasi hisoblanadi. Uning asoschisi A.Feygenbaum hisoblanadi. Yuqoridagi kontseptsiyalar asosida ishlab chiqilgan mazkur “sifatni yalpi boshqarish” modeli ancha keng yoyildi va muvaffaqiyatga erishdi. Uning mohiyati boshqarishning ta'lim muassasasini muvaffaqiyatiga olib boruvchi tamoyillaridan foydalanishdan iborat. TQM tamoyilari va metodlarini ta'lim xizmatlari sohasiga moslashtirish natijasida sifatni rejalashtirish, nazorat qilish va yaxshilash faoliyat turlarini ajratib olish imkoniyati paydo bo'lgan. Bu avval sanoat iqtisodiyoti uchun ishlab chiqilgan bo'lsada, ta'limda ham o'z samarasini berdi va ijobiy natijalar ko'rsata boshladi.

Xulosa qilganda, ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar o'quv-biluv jarayonlarini sifatli tarzda boshqarish mexanizmlarini yanada takomillashtirishni, demokratik, insonparvarlik tamoyillarga asoslangan ta'lim boshqaruvini shakllantirish zarurligini talab qilmoqda. Ayniqsa, bo'lajak mutaxassislarni tayyorlash sohasining sifat bosqichida mamlakatimiz umumiy o'rta ta'lim muassasalaridagi ta'lim sifati va samaradorligini doimiy tarzda oshirib borish zarurati maktab o'qituvchilari kasbiy-pedagogik kopmetentsiyalarini yanada rivojlantirish, ulardagi ta'lim sifatini boshqarishni zamon talablari darajasida tashkil etishni taqozo qiladi. Sifatning yalpi menejmenti kontseptsiyasi asosida ishlab chiqilgan sifat boshqaruvi tizimi nafaqat ta'lim jarayoni, balki muassasada kechadigan barcha jarayonlarning sifatini o'zini-o'zi baholash mexanizmi asosida takomillashtirib borishga qaratilganini e'tiborga olib, raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda ta'lim muassasalarida aynan ana shu kontseptsiyaga asoslangan sifat menejmenti tizimini joriy etish maqsadga muvofiq. Ta'lim muassasalarida sifat menejmentining joriy etilishi iste'molchilarning ehtiyojlarini o'rganish asosida ta'limni rivojlantirish strategiyasining barqaror taraqqiyot, uzluksiz ta'lim, bilimlarning globallashuv kontsetsiyalarini e'tiborga olgan holda sifat muammolarini hal qilish imkoniyatini beradi.

Adabiyotlar:

1. Полонский В. М. Словарь терминов и понятий по законодательству РФ об образовании. М., 1995.
2. Поташника М. М. Управление качеством образования. М., 2000. С. 33.
3. Шишов С. Е., Кальней В. А. Мониторинг качества образования в школе. М., 199.
4. Раджабова Г. У. Защита прав частных предпринимателей и роль малого бизнеса в инновационной экономике. *Web of Scholar*. 2018. Т. 3. №. 3. С. 3–5.
5. Раджабова Г. У. Совершенствование деятельности промышленных отраслей – залог успеха в развитии производства. *Будущее науки – 2015*. 2015. С. 222–224.
6. Обиджонова Д. Б., Раджабова Г. У. Роль предпринимателей и бизнесменов в укреплении духовно-этической основы гражданского общества.
7. Бабаева Н. М., Раджабова Г. У. Развитие предпринимательства-развитие экономики. *Инновационная экономика: перспективы развития и совершенствования*. 2015. №. 4(9). С. 25–30.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-277-7-205>

APPLICATION OF DIFFERENTIAL EQUATIONS IN MEDICINE

Saydakhmedova M. D.

*Magisters Student
Fergana State University
Fergana, Uzbekistan*

Today, thanks to globalization, technologies are improving every year, new knowledge and research in the field of medicine are emerging. To create a technique, scientists need calculations where they can't do anything without differential equations. Activities in the world are changing, medical personnel are connected with mathematical modeling, statistics used in practice and other phenomena.

The processes taking place in the world now require deep and high-quality knowledge from specialists. Today, thanks to globalization, technologies are improving every year, new knowledge and research in the